

BAKGRUNNSMATERIALE

**KRISTIN
LAVRANSDATTER**

av Sigrid Undset

Innhold

Sigrid Undset	3
Om trilogien	4
Kort handlingsreferat	4
Om <i>Kransen</i>	6
Handlingsreferat	6
Tema og konflikter	9
<i>Kristin Lavransdatter</i> på Trøndelag Teater	10
Om romanen som scenetekst.....	10
Aktualitet	10
Medvirkende	11
De som lager teaterforestillingen	10
Kilder.....	25
Ordliste	13
Forslag til spørsmål og oppgaver	16
Tekstvedlegg	17

Foto fra forestillingen, som er brukt i dette bakgrunns materialet, er tatt av Erika Hebbert.

Sigrid Undset

Sigrid Undset ble født i Kalundborg i Danmark 1882, og vokste opp i Kristiania (navn på Oslo fram til 1924). Hun er en av Norges viktigste forfattere gjennom tidene, og en av de internasjonalt mest kjente og anerkjente. I 1928 ble hun tildelt Nobelprisen i litteratur for sine skildringer av samfunnet i Norge under Middelalderen. Da var det også i hovedsak for trilogien *Kristin Lavransdatter* hun mottok prisen.

Til sammen skrev Sigrid Undset mer enn 30 litterære verk, og etterlot seg på den måten en bred samling markante samfunnsanalyser og personschildringer. Andre bøker hun er vel så kjent for er *Jenny* (1911) og *Fru Marta Oulie* (1907). Sistnevnte var hennes første roman. Den åpner med setningen «Jeg har vært min mann utro.», et godt eksempel på noe av det som kunne provosere leserne i hennes egen samtid. Samtidig fikk romanen svært god mottagelse da den kom ut, noe som inspirerte Undset til å skrive videre. Hun ble etterhvert kjent for problematiseringer av etiske dilemma og samfunnets innvirkning på kvinners kår. Hun skildret kvinners ulike livsstadier i detalj. Verken hennes bøker eller hennes rolle som samfunnsdebattant var spesielt populære blant samtidige kvinnesakskvinner, og hun ble stemplet som konservativ og antifeministisk på 70-tallet. I nyere tid er bildet av hennes forfatterskap nyansert. På mange måter synliggjorde Undset hva som legger begrensninger på kvinners handlingsrom, i middelalderen såvel som i mellomkrigstiden.

Undset brukte ord og uttrykk fra tidlige bibeloversettelser, folkeviser, liturgi, sagaer og krøniker da hun skrev *Kristin Lavransdatter*. Hun skapte et eget kunstnerisk språk basert på riksmål, dansk og norrønt. Det har vært en målsetting å bevare dette i iscenesettelsen.

Om trilogien

Kristin Lavransdatter er en romantrilogi som består av bøkene *Kransen*, *Husfrue* og *Korset*. Handlingen i romanene er satt til sen høymiddelalder i Norge, fra år 1306 og opp til 1349. På denne tiden i middelalderen er pavekirken i Roma inne i en glansperiode, korstogene er på frammarsj, Europa utvider seg, og byer og stater utvikler seg kraftig.

Romanene er betegnet som historiske, og er skrevet i en form for kristen-realisme med romantiske og melodramatiske trekk. Man kan også si at bøkene har et snev av magisk realisme. Det vil si at de inneholder overnaturlige og religiøse hendelser og forståelser, selv om handlingen ellers er jordnær og virkelighetstro.

Samlet har historien om Kristin Lavransdatter fra fødsel til død blitt fortolket som en kjærlighetshistorie, på godt og vondt. Den handler også om Kristins forhold til faren, Lavrans, og til Gud.

I Undsets samtid var det også uenighet om hvorvidt nordmenn landet over virkelig var «kristnet» og forholdt seg til katolisismens normer og ritualer. Uansett var Undsets egne innsigelser til denne debatten at mennesker til alle tider har mye til felles, og at de største forskjellene handler om hva slags forhold og samfunn menneskene lever under.

Kort handlingsreferat

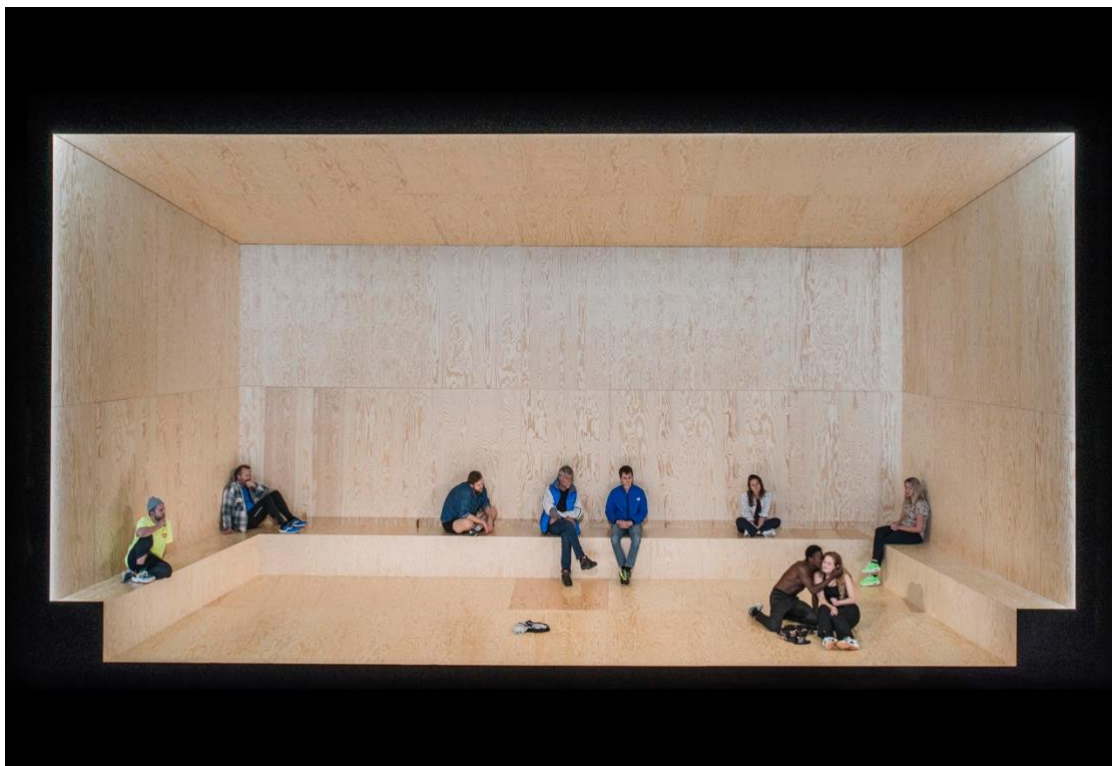
Trilogien om Kristin skildrer hennes liv fra hun vokser opp på Jørundgård på starten av 1300-tallet, og til hun dør av svartedauden på Reinsklostret i Rissa utenfor Nidaros (i dag Trondheim).

Den første boka, *Kransen*, ble utgitt i 1920 og forteller om Kristins oppvekst i Gudbrandsdalen. Som tenåring bor hun en tid på Nonneseter kloster i Oslo, etter å ha

blitt bortlovet til Simon Darre. Etter flere livsvalg og ubehagelige opplevelser slutter boken med at Kristin blir gift med Erlend Nikulaussøn, nesten mot foreldrenes vilje.

I den andre boka, *Husfrue*, som kom i 1921 får vi lese om Kristins samliv med Erlend og hvordan hun etterhvert blir mor til syv gutter på odelsgården hans Husaby, like utenfor Nidaros. Forholdet mellom de to svekkes, og Erlend ydmyker Kristin. Etter at Erlends lettsindighet fører ham inn i politiske maktspill, må de og sønnene forlate gården. Dette bindet handler også om Kristins forhold til sin far Lavrans.

Tredje bok, Korset, fra 1922 forteller videre om hvordan Kristin og Erlend mislykkes. Etter en konflikt mellom de to flytter Erlend ut på en hytte for seg selv, hvor han lever et villmarksliv. Han dør i kamp for Kristins omdømme. Historien slutter med at Kristin lar sønnen Gaute arve Jørundgård. Deretter reiser hun til Reinsklostret for å leve med nonnene der og forsone seg med Gud. Svartedauden sprer seg, og til slutt dør også Kristin av den.

Om Kransen

Handlingsreferat

Kristin vokser opp på Jørundgård i Gudbrandsdalen sammen med foreldrene sine Lavrans og Ragnfrid, som mistet tre nyfødte sønner. På grunn av dette er Ragnfrid sorgfull og gudfryktig.

Når Kristin er 7 år får hun følge med sin far opp i fjellet. På vandring alene får hun øye på en skikkelse som omtales som alvemø. Skikkelsen vifter med en gullblomstret krans. Kristin får lyst på den, men det hele avbrytes av en hest og hun flykter derfra i ren forskrekkelse. Hendelsen skal komme til å forfølge henne hele livet.

Året etter tar Lavrans med seg Kristin til hennes barndomshjem, Skog, som kanskje skal selges. De stopper i Hamar for å besøke Korskirken. Kristin blir passet på av munken broder Edvin som viser henne rundt.

Neste vår føder Ragnfrid en datter som Ragnfrid blir svært knyttet til. Med dette barnet blomstrer hun opp, og blir lettere til sinns. Når Ulvhild er tre år gammel faller hun og får en tømmerstokk over ryggen. Hun blir delvis invalid. Ragnfrid tilkaller fru Åshild, en utstøtt trollkvinne, for å hjelpe Ulvhild. Kristin og fru Åshild utvikler et vennskap. Fru Åshild snakker ofte til Kristin om sin søstersønn Erlend Nikulaussøn fra Husaby. Kristin lærer også hvordan hun skal behandle den syke, og Ragnfrid er skeptisk til fru Åshilds lærdom.

Den våren Kristin blir 15 år loves hun bort til Simon Andressønn av Dyfrinslekten. Simon kommer på besøk på Jørundgård, og Kristin er tilfreds med ham. Arne Gyrdssøn, Kristins barndomsvenn og svenn på Jørundgård skal til Hamar for å bli prest. Kristin møter han i hemmelighet før han skal dra. Arne røper sin kjærlighet til Kristin. Kristin forteller at hun ikke kan bli sammen med han. Han blir skuffet, og reiser. På vei tilbake til Jørundgård blir Kristin nesten voldtatt av Bentein, som er sogneprestens nevø. Kristin sier ingenting om hendelsen hjemme.

Julen det året kommer nyheten om at Arne er blitt drept av Bentein. Da skjønner Kristin hvor mye Arne egentlig betydde for henne. Hun forteller alt, og ber om å bli sendt i kloster et år. Lavrans bestemmer at forlovelsen hennes med Simon utsettes et år.

I slutten av april året etter drar Kristin og Lavrans til Nonneseter kloster i Oslo. Kristin bor på rom med med Ingebjørg Fillipusdatter. De besøker sammen Halvardsvaka i mai, og der møter Kristin Erlend Nikulaussøn for første gang. Kristin og Ingebjørg går seg vill i skogen, og tilbys hjelp av noen utenlandske riddere. Ridderne prøver så å rane jentene, men de blir reddet av tre andre riddere til hest, som er Erlend og hans svenner. I juli møtes de igjen under Bondegildet i Aker. Etter en dans sverger Kristin og Erlend hverandre evig troskap og kjærlighet.

Dagen etter får hun vite at Erlend har to barn med en annen manns kone, men Kristin holder fast ved sitt løfte til Erlend.

I det følgende møtes Erlend og Kristin flere ganger i hemmelighet, og en gang ligger de med hverandre. Etter påske det året kommer Simon på uventet besøk, og snakker med Kristin om forlovelsen. Kristin vil bryte avtalen med Simon på grunn Erlend. De blir ikke enige, og Simon gir Kristin én uke til å tenke gjennom avgjørelsen. Det er vår når Kristin kommer hjem til Jørundgård igjen, og hun har fylt 17 år. Erlend har spurt Lavrans om Kristins hånd, men har fått nei til svar. Lavrans er fast bestemt, og Kristin blir tungsindig. Ragnfrid forsvarer Kristin på enkelte punkter, men Lavrans endrer ikke sitt synspunkt.

Erlend besøker fru Åshild. Han vil ha hjelp til å rømme sammen med Kristin til Sverige. Neste kveld drar fru Åshild til Jørundgård for å snakke med Kristin. Kristin og Erlend gjenforenes, og begynner å planlegge flukten. Samme kveld kommer Eline Ormsdatter, mor til Erlends barn, på overraskelsesbesøk. Hun er gravid, og ønsker å oppgi Erlend som far til barnet, men dette benekter han. Det ender i konflikt, og Eline tar sitt eget liv.

Etter at Kristin er kommet hjem igjen til Jørundgård dør Ulvhild, og alle i familien tynges av sorgen.

Lavrans og Kristin snakker om situasjonen med Erlend, og Kristin får vite at om det var Arne hun ville ha, da hadde saken stilt seg annerledes.

Munan Bårdssøn, Erlends venn og Åshilds sønn, og hans far Bård Petersøn, kommer på besøk til Jørundgård for å tale Erlends sak. Etter en lengre diskusjon endrer Lavrans synspunkt og til slutt sier han ja til Erlends frieri.

Før bryllupsforberedelsene er igang blir Kristin gjenforent med broder Edvin. Han er alvorlig syk og blir en tid på Jørundgård, før han reiser videre til Hamar hvor han senere dør.

Erlend ankommer Husaby for å hjelpe til. Kort tid etter kommer et uvær og et lyn slår ned i noen trær ved kirken. Etter kort tid står kirken i full brann og brenner ned til grunnen, med Ulvhilds grav under. Både Kristin og Ragnfrid tror at dette er Guds straff for syndene de har begått. Etter dette må Erlend bli på gården for å være med på å gjenoppbygge kirken. Slik blir han bedre kjent med Lavrans.

Kristin har funnet ut at hun er gravid og er engstelig for at det vil være synlig når bryllupet skal stå.

Samme kveld som Erlend og Kristin blir gift betror Ragnfrid seg til Lavrans om at hun var utro før deres bryllup, i den tro at Lavrans allerede kjenner til saken. De forsones på tross av dette.

Tema og konflikter

Historien om Kristins og Erlends kjærlighet har av mange blitt betegnet som en av de vakreste kjærlighetshistorie i norsk litteraturhistorie. Men er den historien egentlig bare vakker? Forholdet mellom Kristin og Erlend beskrives som sterkt og lidenskapelig. Bakgrunnen for problemene som oppstår er høymiddelalderens samfunnsorden og datidens normer som særlig Kristin var bundet til. Det er også flere faktorer som spiller inn, blant annet personlighetene til de to som er forelsket. Erlend Nikulaussøn har brutt med ekteskapet som lov før han treffer Kristin. Han er en på mange måter freidig og spontan gutt som blir voksen alt for brått. Det samme skjer med Kristin når hun tar farvel med barndomsvennen Arne, blir forsøkt voldtatt av Bentein, og så blir bortlovet til gutten på nabogården, Simon Darre. Dessuten blir lillesøsteren hennes Ulvhild tidlig utsatt for en ulykke som hun siden dør av. Kristin vet også godt at foreldrene hennes mistet sine tre førstefødte sønner i krybben. Samtidig slites Kristin mellom det frilynte livssynet til fru Åshild, og det moralske kompasset som broder Edvin blir for henne.

Historien forteller ikke bare om forholdet Kristin har til faren Lavrans, og til Erlend, men også om hennes forhold til Gud og katolisismen. I romanen er det mange referanser til kristen tro og til Bibelen, og karakterene i historien handler ut fra religiøse overbevisninger. Moren til Kristin, Ragnfrid, er overbevist om at hennes egne synder påvirker det som skjer med henne selv og familien. En slik oppfatning var helt

vanlig og gjennomsyret menneskenes liv i middelalderen. Slik er det også for mange troende i dag. Sett i lys av den religionen noen tilhører kan de oppleve det som at forholdet til Gud er så viktig at de unnlater å foreta seg enkelte ting. Hvis menneskene ikke følger visse regler vil Gud straffe dem, eller sende dem til helvete når de dør.

Kristin Lavransdatter gjennomgår mange ulike stadier i barndom og ungdom i løpet av den første boka. Oppvekst kan sies å være et tema, men her er det skjerpede omstendigheter. Både kjærlighet og seksualitet er gjennomgående temaer. Det samme gjelder synd og skam. Et viktig punkt her er at selv om foreldrene vil sette klare grenser for Kristin er de glade i datteren uansett hva hun kommer opp i.

Konfliktene i de tre bøkene om Kristin preget av Sigrid Undsets egen samtid. I en utgave av bladet Urd fra 1909 ble hun intervjuet:

«Middelalderens stil er ikke den størknede skorpe om et avdødt tankeliv. I islandske sagaer, i danske ridderviser, i tysk minnesang, har de menneskelige følelser og tanker, som er til alle tider, fått fast og konsis form og kunstnerisk uttrykk. Ganske visst, man skal og kan ikke prøve på å skrive saga eller ridderviser eller minnesanger. Men skaller man av sig det lag av forestillinger og tanker som spesielt tilhører ens egen tid, så trer man like inn i middelalderen og ser livet fra den tids synspunkt – det faller sammen med ens eget. Og forsøker man konsist å gjengi, hva man har sett, så blir formen uvilkårlig beslektet. Og man skriver som en samtid. Man kan jo bare skrive romaner fra sin samtid.»

***Kristin Lavransdatter* på Trøndelag Teater**

På Trøndelag Teater i 2019 får dere oppleve Kristin Lavransdatter grovkvernet av regissør Kjersti Horn, i en både forenklet og fortettet versjon av trilogiens første bok. Romanen, og Undsets skrevne ord, rives ut av sine vante forståelser og sammenhenger, og legemliggjøres i en direkte og dynamisk iscenesettelse.

Om romanen som scenetekst

Litteratur deles ofte inn i

- 1) prosa eller skjønnlitteratur
- 2) sakprosa eller faglitteratur
- 3) poesi eller lyrikk
- 4) dramatikk eller scenetekst

Disse romslige kategoriene inneholder tekster med svært ulik utforming og har ulike formål. Mens poesien ofte er kort og metaforisk¹, er prosaen lang og skildrende. Vi kan påpeke mange likheter og forskjeller, men det er likevel ikke slik at disse fire kategoriene utelukker hverandre. For eksempel kan vi skrive et faglitterært essay som deler oppbygging og språk med en novelle. Dramatiske tekster er også billedrike slik poesien er det. Eksempler på dette er *Hamlet* av William Shakespeare og *Peer Gynt* av Henrik Ibsen. Forskjellene mellom prosa og dramatikk er mange. Dramatiske tekster etterlater mange tomrom der hvor prosaen har grundige beskrivelser av tanker, følelser eller hvordan ulike miljø ser ut. Når vi leser en dramatisk tekst kan det ofte virke som om mye mangler. Vi leser kun det personene sier til hverandre, det vi kaller dialog, men vi får ikke vite noe om hva de virkelig tenker og føler. Dette må vi gjette eller fortolke oss frem til. Når regissører og skuespillere arbeider gjør de det. De setter

¹ metafor: ord eller uttrykk som blir brukt i overført betydning, for eksempel speil i stedet for vannflate

teksten inn i et scenerom og tolker frem holdninger, interesser, situasjoner og handlinger. Innholdet og handlingen visualiseres med skuespillerne i et rom, med kostymer og kulisser som er med på å virkeliggjøre fortellingen. Derimot er det fantasiens som løper løpsk når vi sitter i sofaen med ei bok, og leser forfatterens beskrivelser av menneskene og miljøene boka handler om.

Når man lager en film eller en teaterforestilling av en bok, foretar man en *adaptasjon*. Å adaptere betyr å tilpasse. Vi tilpasser en fortelling i et gitt format til et nytt format. Da kan det kanskje bli en annen eller ny fortelling til og med, også selv om narrativet² eller dramaturgien³ beholdes.

I teaterforestillingen *Kristin Lavransdatter* denne høsten er det Sigrid Undsets tekst som benyttes. Gjennom flere runder har den blitt nedskåret kraftig, slik at bare en mindre del av romanen står igjen. Både direkte tale⁴, indirekte tale⁵ og tredjepersonsfortelleren⁶ er beholdt, og skuespillerne veksler på å si det som egentlig er Undsets ord. Slik forflyttes også perspektivet selv når det ikke er direkte tale.

Sigrid Undset brukte ord og uttrykk fra tidlige bibeloversettelser, folkeviser, liturgi, sagaer og krøniker. Hun skapte et eget kunstnerisk språk basert på riksmål, dansk og norrønt. Det har vært en målsetting å bevare dette i iscenesettelsen.

Aktualitet

«Ti sed og skikk forandres meget, alt som tiderne lider og menneskenes tro forandres, og de tenker annerledes om mange ting. Men menneskenes hjerter forandres aldeles intet i alle dager.»

Sitatet er hentet fra avslutningen på boken *Fortellinger om kong Arthur og ridderne av det runde bord* som Sigrid Undset skrev ferdig og utga i 1915. Hun er kjent for å ha vært opptatt av disse betraktningene i sin forfattergjerning.

² som gjelder handlingsgangen i en fortelling

³ begrepet dramaturgi dekker både dramatikken teori og historie (det å skrive for teater), forestillingsdramaturgi, og teorier omkring teaterpraksis

⁴ eksempel: «Erlend Nikulaussøn heter jeg,» sier han.

⁵ eksempel: Han sa at han het Erlend Nikulaussøn.

⁶ eksempel: Han het Erlend Nikulassøn.

Så, hva forteller historien om Kristin Lavransdatter til oss i 2019? Hvordan kan vi trekke linjen fra middelalderen, til Sigrid Undsets egen samtid og fram til i dag? Hvilke likheter og forskjeller finner vi?

Om vi ser teaterforestillingen kan vi forstå mye i lys av våre egne liv. Vi kan alltid finne mange svar i oss selv som den vi sitter ved siden av i salen ikke finner. Vi mennesker tenker også annerledes enn hverandre om mange ting.

Historien om Kristin drives i stor grad av de religiøse normene som omgir henne i det samfunnet hun lever i. På mange måter kan vi derfor si at historien om henne handler om hennes skam like mye som de ulike sesongene i tv-serien Skam. Det er både noen likheter og mange forskjeller på Kristin og hennes forhold til Erlend, sammenlignet med Sana og hennes forhold til islam i sesong 3. Forventningene til de to er ulike i de ulike tidene de lever, men likevel kan vi spore flere fellestrekk.

Dessuten er det en god del som sammenfaller mellom historien om Kristin Lavransdatter og fenomenet #metoo⁷. Kjønnsskandaler og seksuell trakassering er tydelig tilstede i fortellingen når Kristin blir giftet bort med Simon og når hun blir forsøkt voldtatt av Bentein. Dessuten snakker hun og Erlend om at han har tatt henne med vold, selv om hun er veldig forelsket i ham. Historien forteller hvordan Kristin sliter med disse ulike omstendighetene, og hva hun føler og tenker om dem.

Når Kjersti Horn regisserer den første boka i Sigrid Undsets trilogi er rommet ganske nakent, og skuespillerne på scenen er både aktører og rollekarakterer. Sammen forteller de historien om Kristin Lavransdatter gjennom sine blikk. Skuespillernes møte med teksten preges av deres egne liv og perspektiver i 2019. Utover dette har det ikke vært en målsetting å modernisere alle aspekter ved historien. Undsets tekst og språk er så godt som bevart. Det samme gjelder tida og settingen romanen er skrevet inn. Ingen insisterer på at Kristin Lavransdatter lever i 2019, men vi kan få øye på hva historien om henne kan fortelle oss i dag.

⁷ <https://snl.no/metoo>

Medvirkende

Trond-Ove Skrødal

Lavrans Bjørgulfsson

Ingrid Unnur Gíoever

Kristin Lavransdatter

Vetle Bergan

Arne Gyrðsson, Søster
Potentia, Åsmund, Munan
Bårdsson

Janne Kokkin

Ragnfrid

Kai Remlov

Broder Edvin, Fru Groa,
Gyrd, Bjørn, Herr Bård

Kingsford Siayor

Erlend Nikulaussøn

Mira Dyrnes Askelund

Ulvhild, Inga, Astrid,
Brynhild Flugá

Hildegunn Eggen

Fru Åshild

Isak Holmen Sørensen

Simon Darre

Ragne Grande

Tordis, Ingebjørg, Gunhild,
Eline Ormsdatter

Andreas Tønnesland

Halvdan, Trond, Bentein,
Sira Eirik, Ulv

De som lager teaterforestillingen

Regi

Kjersti Horn er utdannet regissør ved Dramatiska Institutet i Stockholm (2003–2006) og har etter utdannelsen arbeidet ved et stort antall scener i Norden. Blant forestillinger kan nevnes *Valerie Solanas skal bli president i Amerika*, *Styrtet engel*, *Natten er dagens mor*, *Kaos er nabo til Gud* og *Richard III* ved Nationaltheatret. *Jeg var Fritz Moen* ved Teater Manu/Riksteatret, *Peer Gynt* og *Hamlet* ved Rogaland Teater, *Folkeutrydning – eller leveren min er meningsløs* ved Den Nationale Scene, *Dumbshow* ved Dramaten i Stockholm, *Natta synger sine sånger*, *Moskva 9. oktober* og *Anna Karenina* ved Stockholms Stadsteater, samt *Ett drömspel* ved Malmö Stadsteater, samtidsoperaen *Khairos* ved Den Norske Opera & Ballett og *Arv og miljø* ved Den Nationale Scene. Flere av hennes produksjoner har blitt nominert til Heddapris, og hennes tolkning av *Hamlet* på Rogaland Teater mottok Heddaprisen 2015 i klassen for årets forestilling. Her på Trøndelag Teater regisserte hun *Knivskarpe polaroider* i 2001 og *Medeas barn* i 2004.

Scenografi og kostymer

Sven Haraldsson er utdannet som scenograf og kostymdesigner ved Dramatiska Institutet i Stockholm (2003-2006) og jobber som frilanser på teatre i hele Norden. De seneste årene har Sven samarbeidet tett med Kjersti Horn i en lang rekke forestillinger, bl.a. *Natten er dagens mor* og *Kaos er nabo til Gud* på Nationaltheatret, *Arv og miljø* på Den Nationale Scene og *Raskolnikov* på Det Norske Teatret/Hordaland Teater. I høst er Sven aktuell med bl.a. *Linje lusta (Sporvogn til begjær)* regi Stefan Larsson på Dramaten, *Stockholm* og *Romeo+Julia* i regi av Jakob Höglund på Vaasan Kaupunginteatteri, Finland.

Komponist

Alf Lund Godbolt er en komponist, musikkprodusent og musiker utdannet ved avdeling for rytmisk musikk ved UiA. Han har komponert, arrangert og produsert musikk for symfoniorkestre, film, show – og artister som bl.a Aurora og Sigrid. Han har arbeidet med musikk og lyddesign til oppsetninger på Det Norske Teatret, Oslo Nye Teater, Teatret Vårt, Trøndelag Teater, Aalborg Teater m.fl. Her på Trøndelag Teater har han tidligere jobbet på *Leonce og Lena* i 2015 og *Lang dags ferd mot natt* tidligere i år. I 2018 fikk Godbolt Hedda-prisen for Beste audiovisuelle design for *Antigone* på Det Norske Teatret.

Lysdesigner

Eivind Myren er fast lysdesigner på -Trøndelag Teater. Av produksjoner han har jobbet med kan nevnes *Les Misérables*, *Spring Awakening*, *En folkefiende*, *Rock'n Roll Wolf*, *Når vi døde våkner*, *Hedda Gabler*, *Hvem er redd for Virginia Woolf?*, *Robin Hood - Rai Rai i Sherwoodskogen*, *Byggmester Solness*, *Tordenskjold – alle tiders trønder* og *Lang dags ferd mot natt*. For arbeidet med *Fedra* ble han nominert til Heddapris for beste lysdesign i 2013. Han har også designet lys for flere spel som *Karoliner-spelet* i Tydal, *Elden* på Røros, *Spelet om Heilag Olav* på Stiklestad og *Den siste viking* i Statsbygd – og var ansvarlig for lysdesignet under åpningsseremonien under Ungdoms-OL på Lillehammer i 2016. I 2017 ble Myren tildelt Trondheim kommunes Kulturstipend Ramallah som resulterte i workshop og lysdesign i forbindelse med Ashtar Theatres oppsetning av *Peer Gynt* i Ramallah (2018).

Koreograf

Mads Sjøgård Pettersen er utdannet ved Akademi for Scenekunst (2003-2006), og har allerede i en alder av 35 år nådd å etablere seg som en av landets ledende unge skuespillere. Med blant annet filmer som *Den 12. mann*, *Askeladden* og *Nord* på

merittlisten. Han har i løpet av de siste årene også gjort seg gjeldende innenfor felt som regi og dramaturgi – og som her i *Kristin Lavransdatter*; koreografi.

Dramatisering

Kristian Lykkeslet Strømskag er utdannet ved Universitetet i Oslo og Humboldt Universitat i Berlin. Han er nytilsatt teatersjef ved Teatret Vart etter a ha vert dramaturg ved Nationaltheatret siden 2008. Tidligere har han arbeidet ved Rogaland Teater, Den Nationale Scene og Kabul Teater i Afghanistan. Ved Nationaltheatret har han blant annet arbeidet med produksjonene *Faderen*, *Ad hoc*, *Fanny og Alexander*, *Anna Karenina*, *Kill them all!*, *Demoner 2014*, *Gjengangere*, *Julemiddag*, *Skylight*, *Helikopter*, *Brand – min gud min storm*, *Fyrsten – Machiavelli-variasjoner* og *Kaos er nabo med Gud*. I 2006 debuterte han som dramatiker med *Havfruens sonn*. Andre stykker i utvalg: *Til Kongo*, *Til Valhall*, *Vi er Norge*, *Kjare Europa* og *Festning Europa*.

Kilder

- [https://snl.no/Sigrid Undset](https://snl.no/Sigrid_Undset)
- [https://snl.no/Kristin Lavrandsdatter](https://snl.no/Kristin_Lavrandsdatter)
- <https://snl.no/alver>
- <https://snl.no/metoo>
- [https://snl.no/Skam - TV-serie](https://snl.no/Skam_-_TV-serie)
- Slapgard, Sigrun: *Dikterdronningen. Sigrid Undset*; Gyldendal 2007
- Ørjasæter, Tordis: *Menneskenes hjerter. Sigrid Undset, en livshistorie*; Aschehoug 1993
- Om *Kristin Lavrandsdatter* i «Brenners bokhylle» på NRK:
<https://tv.nrk.no/serie/brenners-bokhylle/2017/MKTV54000117/avspiller#t=13m2s>
- <http://kjonnsforskning.no/nb/2004/05/undset-vanskelig-feminister>

Ordliste

ange	duft; (vel)lukt	gilde	festlig lag; gjestebud;
attrå	sterk lyst; lengsel; higen; seksuelt begjær		forening av likeberettigede medlemmer
bane	voldsom død, særlig ved drap; utfall; avslutning	gilje	forføre
bie	vente; være tålmodig	grissent	glissent;
bondemug	flokk av bønder; bondestand	hin side	motsatt side
bø	bondegård; inngjerdet åker og eng; innmark omkring en gård	hjonelag	(samliv i) ekteskap
dugelig	ordentlig; til gagns	hovmann	mann, rytter som er i tjeneste hos stormann (konge eller høvding)
dugurd	formiddagsmåltid	hug	lyst; attrå
dølge	skjule	husnov	hushjørne
egg	slipt kant på redskap til å skjære, klippe, hugge eller stikke med	hute	skjelle ut
fjel	bord, planke, fjøl, skjærefjøl	hvass	kvass
forgå	svinne	høk	hawk
forinnen	tidligere	håndsal	løfte, overenskomst bekreftet ved håndtrykk
forsett seg	beskyttet seg	jordegods	jordeiendom; landeiendom
fotefjed	fotefar	jærtegn	(overnaturlig) hendelse som oppfattes som tegn på at noe skal skje; varsel
fredsæl	om person som lever i fred og som det følger fred med	kjød	menneskes eller dyrs kropp, organisme, især menneskekroppens
fremvokstring gutt som er nesten voksen			forgjengelige aspekt med vekt på dens syndige, lavere tilbøyeligheter
frende	person man er i familie med; (mannlig) slektning	kryste	trykke, presse kraftig (med hender eller fingre); lidenskapelig klemme,
frille	(gift) manns elskerinne		
fritte	utspørre (noen) for å få nøye rede på noe		
galdre	mane fram; trylle		

	presse (i armene, i fanget, mot brystet e.l.)	mødig	utmattet; trett
		mågen	svigersønn; svoger
kubringe	storfekjøtt fra forreste parti av bryst	målsnill	som snakker godt for seg
kurteisi	høflig, selvsikker, verdensvant; dannet	niding	person som har gjort seg skyldig i skammelige gjerninger
	opptreden; anstendighet	odd	våpen
kve	innhegning (særlig på seter) til samling av storfe eller andre husdyr	pall	forhøyning; hylleaktig avsats
		pynt	ytterste spiss av nes; ytterste fremspring av land, fjell
kveif	rund, tettsittende mannlue		
kåpeskjøte	utvidet ytterplagg	påk	(tynn) kjepp; liten stang; stav
leilighet	anledning; tidspunkt med spesielle inntreffende omstendigheter; tidspunkt for handling	ringeakt	forakt
		risunge	barn født (av fri kvinne) utenfor ekteskap
levnet	liv; livsløp; livsførsel	rådsnar	som fort finner råd (i vanskelighet, fare e.l.)
lågen	Gudbrandsdalslågen; vann som helles over maltet til brygging	sed	nedarvet vane og måte (i et samfunn, innenfor en sosial gruppe) som gjelder for visse forhold i privatliv eller samfunnsliv; tradisjon; måte å oppføre seg på, særlig når det gjelder dannelse og moral
mekre	utstøte lyd; breke		
mén	kroppslig, helsemessig skade; lyte; skavank		
miskunn	nåde; barmhjertighet		
mjød	drikk av gjæret honning tilsatt vann		
mæle	ytre; si	sira	herre
mø	ung pike, ung kvinne; kvinne som ikke har hatt kjønnslig omgang med noen mann; ugift kvinne	skifte	oppgjør av dødsbo og ekteskapeleg felleseie; fordeling av eiendom

skigard	gjerde av planker som er lagt skrått over hverandre og festet til stokker	vare ad	advare
skjær	klar og lysende	vasekopp	person som vaser, snakker tull
stallbrorlag	kameratskap, kompaniskap; samhold	veide	drive jakt, fangst på (vilt, fisk, havdyr); gå, være på jakt; jage
stuke	tilbygg på kirke; sidekapell	ventelig	sannsynligvis; trolig; som man kan vente seg eller regne med
sul	saftig, fet, kraftig mat (f.eks. kjøtt, fisk, pålegg e.l.) spist til suppe, grøt, brød	viv	kvinne; hustru; kone
sutar	skomaker	vokster	vekst
svenn	gutt; ung mann	vådeild	brann som er oppstått ved uhell
søndre	slå i stykker; knuse; krenke	ætt	gruppe av personer som nedstammer fra samme person; slekt; familie
ti	for; derfor; av den grunn	ødt	brukt (opp) eller slitt ut til ingen nytte; kastet, sløst bort
torpar	småbruker; husmann	åkle	sengeteppe; eldre, vevet teppe i geometrisk mønster og med sterke farger, brukt bl.a. til å dekke vegg med
træle	mase; streve	åre	ildsted midt på gulvet i (bonde)stue hvor røyken slipper ut gjennom en ljore
trøstig	som ikke er redd; rolig og tillitsfull	årekrus	nett av blodårer
tvi	forbanne	åsyn	det å se på; ansiktsuttrykk; utseende
tykkes	virke, fortone seg (på en bestemt måte) (for noen); fremstå riktig, fornuftig, tilrådelig, nødvendig (for noen); synes; mene; tro		
ur	skråning av større og mindre steiner; steinrøys		
utjuldøgn	siste døgn i julen		
vadmél	tykt, slitesterkt, vevet ulltøy		
vandt seg	snodde seg		
vanskjebne	ulykkelig, uheldig skjebne; ulykke		

_____ Forslag til spørsmål og oppgaver _____

De følgende oppgavene kan brukes både i for- og etterarbeidet med forestillingen, og i arbeid med nærlesing av *Kransen* – første bok i Sigrid Undsets trilogi. Oppgavene kan brukes uavhengig av hverandre. Det er selvsagt ingen riktige svar eller tolkninger. Målet med oppgavene er at de skal stimulere til videre tenkning og diskusjon. Det er en fordel om det legges opp til samtale og diskusjon i grupper.

Oppgave nr 1

- 1) Hva er en alvemø?
- 2) Hva betyr det når Kristin tilbys en gullkrans av alvemøen oppe i fjellet?
- 3) Hvorfor tror du Sigrid Undset har valgt å bruke alvemøen som startpunkt i historien om Kristin?

Oppgave nr 2

Diskuter relasjonene og forskjellene mellom de ulike karakterene (se forslag nedenfor). Hva synes du kjennetegner forholdene? Er de tvetydige? I så fall, hva innebærer tvetydighetene og hva tror du årsaken kan være? På hvilken måte er de like? På hvilken måte er de forskjellige? Hvordan reagerer den enkelte i møte med en krise, utfordring eller konflikt?

Kristin – Lavrans

Kristin – Ragnfrid

Lavrans – Ragnfrid

Kristin – Arne

Kristin – Broder Edvin

Kristin – Simon

Lavrans – Simon

Kristin – Fru Åshild

Kristin – Ingebjørg

Kristin – Erlend

Fru Åshild – Erlend

Oppgave nr 3

- 1) Hvorfor skjer det så mange ulykker rundt Kristin? Hvilke krefter er det som forårsaker disse ulykkene? Hva kunne vært annerledes for at ulykkene skulle vært unngått?
- 2) Diskuter hvilke problemer Kristin står ovenfor.
- 3) Diskuter teaterforestillingens aktualitet? Hvorfor mener du den er aktuell/ikke er aktuell?

Oppgave nr 4

- 1) Rundt år 1000 ble norrøn mytologi gradvis byttet ut med katolsk kristendom over hele Norge. Det satte sitt preg på både familien og samfunnet. På hvilke måter har Sigrid Undset latt dette komme til uttrykk i historien om Kristin Lavransdatter?
- 2) Hvilke moralske problemstillinger står Kristin ovenfor, og hvordan er disse påvirket av kristendommen?
- 3) Diskuter hvilke ulike religiøse eller åndelige ståsted broder Edvin og fru Åshild representerer.

Oppgave nr 5

Skriv en anmeldelse av teaterforestillingen. Bruk referanser til det som står i teksten, og/eller det som skjer på scenen i forestillingen, når du argumenterer.

Oppgave nr 6

- 1) Hva tror du inspirerte Undset til å skrive *Kristin Lavransdatter*?
- 2) Hva ville du spurt Undset om, hvis du møtte henne? Lag en oversikt over spørsmålene. Velg ut et spørsmål fra hver elev som diskuteres i grupper.

Oppgave nr 7

Se filmen *Kristin Lavransdatter* fra 1995 og sammenlign den med teaterforestillingen.

- 1) Diskuter likheter og forskjeller mellom de ulike framstillingene av Kristin som karakter.
- 2) Diskuter likheter og forskjeller mellom de ulike framstillingene av forholdet mellom Kristin og Erlend.
- 3) Er det aspekter ved romanen som kommer fram ulikt i filmen og teaterforestillingen? Hvilke?

- 4) Hvilke trekk ved historien og hva slags budskap er ulike når dere sammenligner filmen og teaterforestillingen?

Oppgave nr 8

Se på de følgende tekstutdragene, og sammenlign dem.

- 1) Lag en liste over forskjeller og likheter.
- 2) Hva er det som kommer fram i romanutdraget, som ikke står i utdraget fra forestillingsmanuset?
- 3) Hva er det som er fastlagt i romanutdraget, men som dere kan dikte fritt videre på i forestillingsmanuset?
- 4) Hvordan endrer perspektivene seg i den dramatiske teksten? Har det noe å si hvem det er som snakker?

Oppgave nr 9

- 1) Hvilke religiøse normer og regler må Kristin forholde seg til i den tiden og det samfunnet hun lever i?
- 2) Hvilke likheter og forskjeller finner dere mellom historiene om Sana i sesong 3 av Skam og Kristin i teaterforestillingen eller den første boka *Kransen*.
- 3) Diskuter hva *ære* innebærer, i middelalderen og i 2019. Hvor og på hvilke måter har *ære* betydning i verden i dag?

Tekstvedlegg

Utdrag fra romanen:

Hun stod med oppvendt ansikt og tok imot hans kyss. Han holdt hendene om hennes tinninger – hun syntes det var så godt å kjenne hans fingre grave seg inn i håret hennes – hun syntes hun måtte gjøre ham godt igjen, og så fattet hun om hans hode og forsøkte å kysse ham, slik som han kysset henne.

Da han satte sine hender for hennes barm og strøk ut over brystene, kjente hun det som han åpnet for hennes hjerte og tok det, han skilte silkeserkens folder ganske litt og kysset innimellom – det hetet inn i hjerterøttene.

»Deg kunne jeg aldri krenke,» hvisket Erlend. «Du skulle aldri gråte en tåre for min skyld. Aldri hadde jeg tenkt en mø kunne være så god som du er, Kristin min –»

Han drog henne ned i gresset under buskene; de satt med ryggen mot stengjerdet. Kristin sa ingenting, men når han lot være å kjærtegne henne, rakte hun sin hånd opp og rørte ved hans ansikt.

Om en stund spurte Erlend: «Er du ikke trett, kjære min?» Og da Kristin lutet seg inn til hans bryst, foldet han armene om henne og hvisket: «Sov du, sov du, Kristin, her hos meg –»

Hun gled dypere og dypere inn i mørke og varme og lykke ved brystet hans.

Da hun kom til seg igjen, lå hun utstrakt i gresset med kinnet på hans brune silkefang. Erlend satt som før med ryggen mot stengjerdet, hans ansikt var grått i grålysningen, men hans vidåpne øyne var så forunderlig klare og skjønne. Hun så han hadde svøpt sin kappe helt om henne – føttene hennes var så deilig varme inne i skinnfôret.

»Nu har du sovet i fanget mitt,» sa han og smilte svakt. «Gud lønne deg, Kristin – du sov så trygt som barn i mors armer –.»

»Har ikke I sovet, herr Erlend?» spurte Kristin, og han smilte ned i hennes nyvåkne øyne:

»Kan hende kommer den natten da du og jeg tør sovne inn sammen – jeg vet ikke hva du vil mene når du får tenkt på det. – Jeg har våket her i natt – enda er det så meget mellom oss at det er mere enn om her hadde ligget et nakent sverd mellom deg og meg. – Si meg om du vil ha meg kjær når denne natten er forbi?»

»Jeg vil ha eder kjær, herr Erlend,» sa Kristin, «jeg vil ha eder kjær så lenge I vil det – og siden vil jeg ingen annen elske –»

»Da,» sa Erlend langsomt, «må Gud svike meg om noensinne kvinne eller mø skal komme innenfor armene mine før jeg tør eie deg med lov og ære. – Si det du òg,» bad han. Kristin sa:

»Må Gud svike meg om jeg tar noen annen mann i mine armer så lenge jeg lever på jorden.»

Utdrag fra teatermanus:

KRISTIN

Hun stod med oppvendt ansikt og tok imot hans kyss. Han holdt hendene om hennes tinninger – hun syntes det var så godt å kjenne hans fingre grave seg inn i håret hennes. Da han satte sine hender for hennes barm og strøk ut over brystene, kjente hun det som han åpnet for hennes hjerte og tok det, han skilte silkeserkens folder ganske litt og kysset innimellom – det hetet inn i hjerterøttene.

ERLEND

(Hvisker.)

Deg kunne jeg aldri krenke. Du skulle aldri gråte en tåre for min skyld. Aldri hadde jeg tenkt en mø kunne være så god som du er, Kristin min –

KRISTIN

Han drog henne ned i gresset under buskene; de satt med ryggen mot stengjerdet. Kristin sa ingenting, men når han lot være å kjærtegne henne, rakte hun sin hånd opp og rørte ved hans ansikt.

ERLEND

Er du ikke trett, kjære min? Sov du, sov du, Kristin, her hos meg –

KRISTIN

Hun gled dypere og dypere inn i mørke og varme og lykke ved brystet hans.

ERLEND

Da hun kom til seg igjen, lå hun utstrakt i gresset med kinnet på hans brune silkefang. Nu har du sovet i fanget mitt, Gud lønne deg, Kristin – du sov så trygt som barn i mors armer –.

KRISTIN

Har ikke I sovet, herr Erlend?

ERLEND

Kan hende kommer den natten da du og jeg tør sovne inn sammen. – Jeg har våket her i natt – enda er det så meget mellom oss at det er mere enn om her hadde ligget et nakent sverd mellom deg og meg. – Si meg om du vil ha meg kjær når denne natten er forbi?

KRISTIN

Jeg vil ha eder kjær, herr Erlend, jeg vil ha eder kjær så lenge I vil det – og siden vil jeg ingen annen elske –

ERLEND

Da, må Gud svike meg om noensinne kvinne eller mø skal komme innenfor armene mine før jeg tør eie deg med lov og ære. – Si det du òg.

KRISTIN

Må Gud svike meg om jeg tar noen annen mann i mine armer så lenge jeg lever på jorden.